

SPRAWY
MIĘDZYNARODOWE

2022, t. 75, nr 1
ISSN 0038-853X
e-ISSN 2720-0361
DOI 10.35757/SM.2022.75.1.08

Gabinet dyplomatyczny

IWONA REICHARDT

Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego we Wrocławiu

iwona.reichardt@new.org.pl

Szwedzka polityka feministyczna

Sweden's feminist foreign policy

Wstęp

W październiku 2014 r. Szwecja, rządzona wówczas przez socjaldemokratyczną partię Sveriges socialdemokratiska arbetareparti, ogłosiła słowami ówczesnej minister spraw zagranicznych Margot Wallström, że jako pierwsze państwo świata będzie realizowała feministyczną politykę zagraniczną. Tym samym zapoczątkowała proces rosnącego wpływu podejść feministycznych oraz polityki równościowej na sprawy międzynarodowe. Śladem Szwecji podążyły kolejne państwa, jak Kanada, Francja, Meksyk, Luksemburg, Niemcy. W Stanach Zjednoczonych utworzona została w 2019 r. koalicja na rzecz feministycznej polityki zagranicznej, której postulaty jak dotąd nie doczekały się realizacji.

Wymienione kraje w różnym stopniu wdrażają postulaty feministyczne w swoich działaniach na arenie międzynarodowej. Bez wątpienia Szwecja była i jest w tej dziedzinie państwem-liderem. Szwedzkie ministerstwo spraw zagranicznych, przyjmując świadomie rolę przywódcy w realizowaniu i promowaniu feministycznej polityki zagranicznej, opracowało na potrzeby własne, ale i na użytek zewnętrzny, pierwszy podręcznik z zakresu feministycznej polityki zagranicznej. Jak można się było spodziewać, dokument ten uwzględnia perspektywę szwedzką.

Podręcznik, zatytułowany *Handbook Sweden's feminist foreign policy*, został opublikowany w 2019 r. w języku angielskim przez szwedzkie ministerstwo spraw zagranicznych. Do października 2022 r. był on dostępny na oficjalnej stronie szwedzkiego ministerstwa, z której został zdjęty po przejęciu władzy przez liberalno-konserwatywną Umiarkowaną Partię Koalicyjną, której premier ogłosił koniec realizacji feministycznej polityki zagranicznej przez swój rząd. Obecnie materiały podręcznika są powszechnie dostępne w źródłach internetowych. Nie jest już jednak obowiązującym dokumentem rządu szwedzkiego.

Podręcznik składa się z ośmiu rozdziałów, w których zostały przedstawione zarówno założenia teoretyczne feministycznej polityki zagranicznej (z perspektywy szwedzkiej), jak i przesłanki normatywne oraz wskazówki metodyczne dla działań struktur szwedzkiej służby dyplomatycznej, której celem w latach 2014–2022 była szeroka implementacja założeń feministycznej polityki zagranicznej na świecie.

Co istotne, omawiana w podręczniku feministyczna polityka zagraniczna – którą można postrzegać jako poszerzenie, prowadzonej przez

Szwecję od lat 70. ubiegłego stulecia, polityki równościowej o aspekt międzynarodowy – jest przedstawiona przede wszystkim jako koncepcja ugruntowana empirycznie. Udostępnione dane faktograficzne – dowodzące pozytywnej korelacji między zwiększonym udziałem kobiet w życiu publicznym, w tym na poziomie stosunków międzynarodowych, a poprawą jakości realizowanej polityki, w tym międzynarodowej – pochodzą głównie z zasobów organizacji międzynarodowych i agend polityki rozwojowej. Tym samym autorzy szwedzkiego podręcznika, którzy niewątpliwie czerpią z osiągnięć teoretycznych podejść krytycznych wobec stosunków międzynarodowych (przede wszystkim z podejścia konstruktywistycznego i feministycznego) ugruntowują swoją koncepcję także w podejściu neopozytywistycznym. Jest to o tyle istotne, że wielu krytyków podejścia feministycznego (nie tylko w ujęciu międzynarodowym, ale również w ogóle feminizmu) traktuje to nastawienie przez pryzmat ideologiczny, postrzegając je jako zbiór zasad normatywnych wynikający z dominacji lewicowo-liberalnych przekonań. Mowa w tym momencie o „ideologii gender”, która – choć naukowo niezdefiniowana – funkcjonuje jako termin w dyskursie publicznym wielu państw.

Empiryczne ugruntowanie założeń feministycznej polityki zagranicznej przez autorów szwedzkiego podręcznika nie oznacza jednak całkowitego porzucenia postulatów aksjologicznych i dystansu do podejść normatywnych, również w obszarze stosunków międzynarodowych. Dlatego nieprawdziwe byłoby stwierdzenie, że przygotowany przez ministerstwo spraw zagranicznych socjaldemokratycznego rządu Szwecji podręcznik feministycznej polityki zagranicznej jest podręcznikiem akademickim, wolnym od przesłanek stricte politycznych. Jako dokument rządowy i zgodnie z oczekiwaniami odpowiada on założeniom programowym ugrupowania politycznego, które zleciło jego opracowanie. Fakt ten, jak już uargumentowano powyżej, nie wyklucza empirycznego ugruntowania zawartych w nim założeń. Ma jednak znaczenie przy metodologicznej ocenie zawartości treści podręcznika, jak również jego potencjalnej implementacji przez zainteresowane agendy czy ministerstwa spraw zagranicznych.

Szwecja feministyczną politykę zagraniczną realizowała przez osiem lat – wręcz można stwierdzić, że aktywnie angażowała w tym celu wszystkie szczeble służby zagranicznej oraz opierając na założeniach feministycznych większość swoich działań na arenie międzynarodowej. Szwecja uczyniła z tej koncepcji instrument swojej miękkiej siły (soft power). W ten sposób ugruntowała własny wizerunek nie tylko państwa welfare state,

lecz również lidera w dziedzinie obrony praw człowieka w systemie międzynarodowym. Innymi słowy – na filozofii stosunków międzynarodowych, która sięga tradycji aktu końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

W październiku 2022 r. decyzją nowo wybranego rządu liberalno-konserwatywnej Umiarkowanej Partii Koalicyjnej został ogłoszony koniec realizacji feministycznej polityki zagranicznej przez rząd szwedzki i jak zapowiedział nowy minister spraw zagranicznych Tobias Billstroem: „Skończymy z etykietą feministycznej polityki zagranicznej poprzedniego rządu, skupimy się na Europie, współpracy z krajami nordyckimi oraz bałtyckimi. Tę wymaga sytuacja bezpieczeństwa w regionie”.

W momencie publikacji obecnego numeru „Spraw Międzynarodowych” trudno przewidzieć dalszy rozwój feministycznej polityki zagranicznej w ujęciu szwedzkim. Nie oznacza to jednak, że w przyszłości nie powinniśmy się spodziewać powrotu tej koncepcji. gdyż Szwecja, mimo odejścia od realizacji polityki równościowej, w tym przede wszystkim feministycznej, na arenie międzynarodowej nadal deklaruje obronę praw kobiet i poprawę ich sytuacji życiowej jako wartość naczelną, którą realizuje zarówno na poziomie polityki krajowej, jak i polityki zagranicznej.

Podręcznik feministycznej polityki zagranicznej Szwecji (rozdział drugi)

2. Czym jest feministyczna polityka zagraniczna?

2.1. Istota feministycznej polityki zagranicznej

Feministyczna polityka zagraniczna Szwecji jest zarówno metodą pracy, jak i perspektywą, które przyjmują zasadę trzy R za punkt wyjścia i opierają się na czwartym R. Wynika z tego, że szwedzka służba zagraniczna, we wszystkich swoich częściach składowych, będzie dążyć do wzmocnienia praw [rights] i reprezentacji [representation] kobiet i dziewcząt oraz ich dostępu do zasobów [resources] w oparciu o rzeczywistość [reality], w której żyją. Szwedzka feministyczna polityka zagraniczna to program transformacji, którego celem jest zmiana struktur i zwiększenie widoczności kobiet i dziewcząt jako podmiotów. Na wszystkich etapach życia i we wszystkich kontekstach należy przeciwdziałać dyskryminacji i nierówności płci.

Polityka ta opiera się na intersekcjonalności, co oznacza, że uwzględnia fakt, iż ludzie mają różne warunki życia, wpływy i potrzeby.

„W świecie, w którym rośnie opór wobec praw i reprezentacji kobiet i dziewcząt oraz ich dostępu do zasobów feministyczna polityka zagraniczna jest potrzebna bardziej niż kiedykolwiek. Szwecja będzie z pełną mocą kontynuować tę politykę na całym świecie”.

Ministra Spraw Zagranicznych Ann Linde

„Podczas gdy niektórzy starają się ograniczyć prawa połowy światowej populacji, my reprezentujemy globalny ruch na rzecz wzmocnienia pozycji kobiet i dziewcząt oraz pełnego korzystania przez nie z praw człowieka”¹.

Ministra Spraw Zagranicznych Ann Linde

1 <https://www.government.se/speeches/20192/09/speech-by-minister-for-foreign-affairs-ann-linde-at-the-biarritz-partnership-event-on-gender-equality-and-womens-empowerment/>.

Trzy R

Prawa [Rights]: Szwedzka służba zagraniczna promuje pełne korzystanie przez wszystkie kobiety i dziewczęta z praw człowieka, co obejmuje zwalczanie wszelkich form przemocy i dyskryminacji, które ograniczają ich swobodę działania.

Reprezentacja [Representation]: Szwedzka służba zagraniczna promuje udział i wpływ kobiet w procesach decyzyjnych na wszystkich poziomach i we wszystkich obszarach oraz dąży do dialogu z przedstawicielkami kobiet na wszystkich poziomach, w tym społeczeństwie obywatelskim.

Zasoby [Resources]: Szwedzka służba zagraniczna dba o to, aby zasoby były przeznaczane na promowanie równości płci i równych szans w korzystaniu z praw człowieka przez wszystkie kobiety i dziewczęta. Szwedzka służba zagraniczna będzie również promować działania ukierunkowane na różne grupy docelowe.

Czyje prawa?²

- W 104 krajach na całym świecie obowiązują przepisy zabraniające kobietom wykonywania niektórych zawodów (np. w górnictwie, przemyśle wytwórczym, budownictwie, energetyce, rolnictwie, gospodarce wodnej i transporcie).
- W 18 krajach mężczyźni mogą zgodnie z prawem zabronić swoim żonom pracy.
- W 59 krajach nie ma przepisów zabraniających molestowania seksualnego w miejscu pracy.
- W 123 krajach nie ma przepisów dotyczących molestowania seksualnego w edukacji.
- W 37 krajach nie ma przepisów chroniących pracownice w ciąży przed zwolnieniem.
- 45 gospodarek nie ma praw chroniących kobiety przed przemocą domową.

2 2 The World Bank, "Women, Business and the Law 2018.

Reprezentacja – jaka jest obecna sytuacja?

• W 2017 roku tylko 17 kobiet było głowami państw na świecie. W badaniu przeprowadzonym przez Unię Międzyparlamentarną w marcu 2018 r. 193 kraje zostały sklasyfikowane na podstawie odsetka kobiet w parlamencie, z Rwandą, Boliwią i Kubą na czele listy. Szwecja zajęła siódme miejsce z 43,6% kobiet.³

• Badanie 31 głównych procesów pokojowych w latach 1992–2011 wykazało, że tylko 9% negocjatorów stanowiły kobiety. Spośród tych, którzy podpisali porozumienia pokojowe, ponad 96% stanowili mężczyźni.⁴

„Kobiety i dziewczęta na całym świecie nadal są systematycznie dyskryminowane i podporządkowywane. W ostatnich latach byliśmy świadkami sprzeciwu wobec globalnej równości płci oraz szans dziewcząt i kobiet na wzmocnienie pozycji i niezależności. Szwedzka współpraca na rzecz rozwoju powinna pomóc przeciwdziałać tym siłom”⁵.

Minister Międzynarodowej Współpracy na rzecz Rozwoju Per Olsson Fridh

Równy podział zasobów

Kobiety posiadają mniej niż 20% światowych zasobów ziemi. W wielu krajach kobiety nie mają prawa do posiadania ziemi⁶.

Na całym świecie 200 milionów mniej kobiet niż mężczyzn posiada telefon komórkowy⁷. Ogranicza to dostęp kobiet do informacji oraz ich uczestnictwo i dostęp do usług, takich jak kredyty, które w wielu krajach są obecnie świadczone za pośrednictwem telefonii komórkowej.

„Istnieją przytłaczające dowody na to, że równouprawnienie płci stymuluje wzrost gospodarczy. Mimo to polityka handlowa przynosi dziś

3 <http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm>.

4 [https://www.peacewomen.org/sites/default/files/UNW-GLOBAL-STUDY-1325-2015%20\(1\).pdf](https://www.peacewomen.org/sites/default/files/UNW-GLOBAL-STUDY-1325-2015%20(1).pdf).

5 [nvanta ny länk](http://nvanta.ny.länk).

6 <https://www.weforum.org/agenda/2017/01/women-own-less-than-20-of-the-worlds-land-its-time-to-give-them-equal-property-rights/>.

7 <https://www.gsma.com/mobilefordevelopment/wp-content/uploads/2016/02/Connected-Women-Gender-Gap.pdf>.

większe korzyści mężczyznom niż kobietom. Musimy zintensyfikować wysiłki, aby polityka handlowa i działania promujące handel przynosiły takie same korzyści kobietom i mężczyznom”.

Minister Handlu Zagranicznego i Spraw Nordyckich Anna Hallberg

Ramy międzynarodowe stanowiące podstawę zaangażowania Szwecji – wybór

- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka
- Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet
- Deklaracje i plany działań Światowej Konferencji Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) w sprawie Kobiet w Pekinie oraz Międzynarodowej Konferencji na rzecz Ludności i Rozwoju w Kairze, a także dokumenty końcowe z kolejnych konferencji
- Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1325 dotycząca kobiet, pokoju i bezpieczeństwa oraz późniejsze rezolucje
- Agenda na rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030 oraz uzgodnienia z konferencji w sprawie finansowania rozwoju
- Plan działania UE na rzecz równouprawnienia płci i wzmocnienia pozycji kobiet w stosunkach zewnętrznych Unii Europejskiej (UE).

2.2. Ramy feministycznej polityki zagranicznej

Szwedzka polityka zagraniczna od dawna charakteryzuje się wyraźnym zainteresowaniem równością praw i płci. Jednak feministyczna polityka zagraniczna ma większe ambicje. Polityka ta jest także integralną częścią prac rządu feministycznego i kontynuacją wieloletniej narodowej polityki równouprawnienia płci.

Szwecja wcześniej zyskała rozgłos dzięki postępowej polityce równouprawnienia płci obejmującej reformy społeczne mające na celu wzmocnienie pozycji kobiet i dziewcząt na każdym etapie życia i na wszystkich forach, takie jak odrębne opodatkowanie, hojne świadczenia na rzecz opieki nad dziećmi i wspólny, neutralny pod względem płci urlop rodzicielski. Prawo do aborcji, które zostało wprowadzone w 1974 r., również przyczyniło się do wzmocnienia praw kobiet.

Szwedzka ustawa o równouprawnieniu płci została wprowadzona w 1979 r. w celu stworzenia równego rynku pracy wolnego od dyskryminacji. Wraz z tymi inicjatywami pojawił się postępowy ruch kierowany przez kobiety. Kwestie, które wcześniej były postrzegane jako „sprawy kobiet”,

pojawiły się w codziennej szwedzkiej polityce wewnętrznej. Powołano komisje, które podkreślały ogólny cel Szwecji dotyczący równouprawnienia płci:

„Kobiety i mężczyźni będą mieli taką samą moc kształtowania społeczeństwa i własnego życia”⁸.

Szwedzkie badania nad płcią nabrały tempa i stały się uznaną dyscypliną akademicką.

Innym kluczowym elementem tego systemowego podejścia było wprowadzenie strategii politycznej na rzecz równego traktowania kobiet i mężczyzn [gender mainstreaming] jako metody pracy. Została ona wprowadzona w latach 90. ubiegłego stulecia i od tego czasu jest rozwijana i potwierdzana⁹. Gender mainstreaming polega na włączeniu perspektywy równości płci do wszystkich polityk, które mają wpływ na warunki życia ludzi tak, aby wszystkie kobiety i mężczyźni, dziewczęta i chłopcy mogli żyć na równi¹⁰.

W ostatnich latach zintensyfikowano prace nad uwzględnianiem aspektu płci. Ilustruje to na przykład większy nacisk na równouprawnienie płci w budżecie centralnym. Rząd rozszerzył również swój program uwzględniania problematyki płci w agencjach rządowych, obejmując prawie 60 szwedzkich agencji¹¹. W dniu 1 stycznia 2018 r. rząd powołał Szwedzką Agencję ds. Równości Płci, aby przyczynić się do skutecznego, zorganizowanego i spójnego wdrażania polityki równości płci¹².

Szwecja regularnie zajmuje czołowe miejsca w światowych rankingach równouprawnienia płci – od rankingu Europejskiego Instytutu ds. Równości Płci (EIGE) dotyczącego równości płci w UE po raporty na temat luki płacowej między kobietami i mężczyznami Światowego Forum Ekonomicznego (WEF). Pokazuje to, że polityka Szwecji odniosła

8 www.regeringen.se/artiklar/2017/01/mer-om-jamstalldhetspolitikens-mal/.

9 Projekt ustawy 1993/94:147.

10 www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstalldhetspolitik/jamstalldhetsintegrering/.

11 Inicjatywa Uwzględnianie płci w agencjach rządowych („Jämställdhetsintegrering i myndigheter” w języku szwedzkim, w skrócie JiM) ma własną stronę internetową i obejmuje agencje, w tym Szwedzką Agencję Międzynarodowej Współpracy na rzecz Rozwoju (Sida) i Akademię Folke Bernadotte (FBA).

12 Dir. 2016:108.

sukces na wielu polach, jeśli chodzi o promowanie równości płci, ale nadal istnieją poważne wyzwania.

Feministyczna polityka zagraniczna – część większej struktury feministycznej

W 2016 r. opublikowano komunikat rządowy „Władza, cele i sprawczość – feministyczna polityka na rzecz równości płci w przyszłości”. W komunikacie tym szwedzki rząd przedstawił kierunek swojej polityki równości płci, w tym jej organizację, którą należy wdrożyć, system monitorowania, dziesięcioletnią krajową strategię zapobiegania i zwalczania przemocy mężczyzn wobec kobiet oraz nową strukturę celów cząstkowych. Punkt wyjścia dla tej pracy jest następujący:

„Szwecja ma feministyczny rząd. Rządowa polityka równości płci opiera się na ogólnym celu, jakim jest zapewnienie kobietom i mężczyznom takiej samej władzy w zakresie kształtowania społeczeństwa i własnego życia. Równość płci jest kwestią sprawiedliwości i ważną częścią budowania społeczeństwa. Równość płci przyczynia się również do wzrostu gospodarczego, wykorzystując potencjał zarówno kobiet, jak i mężczyzn.

Rządowa polityka równości płci przyjmuje za punkt wyjścia wiedzę i zrozumienie, że płęć i władza są tworzone i utrzymywane strukturalnie we wszystkich grupach społecznych. Płęć ma fundamentalne znaczenie dla szans i warunków ludzi na poziomie indywidualnym, organizacyjnym i społecznym oraz na każdym etapie życia. W Szwecji nadal występują znaczne różnice w warunkach życia kobiet i mężczyzn. Istnieją systematyczne różnice między kobietami i mężczyznami, jeśli chodzi o władzę i wpływy, wykształcenie, pracę, stanowisko, dochody, wynagrodzenie i karierę, nieodpłatne prace domowe i opiekę, narażenie na przemoc i zdrowie. Rządowa polityka równości płci ma zatem na celu stworzenie sprawiedliwości między kobietami i mężczyznami, dziewczętami i chłopcami. Polityka równouprawnienia płci jest również główną częścią prac mających na celu zapewnienie pełnego poszanowania międzynarodowych zobowiązań Szwecji w zakresie praw człowieka. Szwecja będzie wzorem do naśladowania w zakresie równości płci, zarówno w kraju, jak i na arenie międzynarodowej”¹³.

13 “Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid” (“Władza, cele i sprawczość – feministyczna polityka na rzecz równości płci w przyszłości”), Komunikat rządowy 2016/17:10.

2.3. Obszary obiektywne szwedzkiej feministycznej polityki zagranicznej

Feministyczna polityka zagraniczna Szwecji przyczyni się do równości płci i pełnego korzystania przez wszystkie kobiety i dziewczęta z praw człowieka. Aby to zrealizować, szwedzka służba zagraniczna opracowała plan działania, który jest corocznie aktualizowany i obejmuje sześć długoterminowych celów zewnętrznych.¹⁴

Są to cele indywidualne, które przyczyniają się również do osiągnięcia tego samego celu ogólnego: świata równego pod względem płci. Cele te również wzajemnie się wzmacniają i są od siebie zależne. Można na przykład zaobserwować, że zwiększenie dostępu kobiet i dziewcząt do praw seksualnych i reprodukcyjnych ma pozytywny wpływ na zmiany we wzmacnieniu pozycji ekonomicznej kobiet¹⁵. Badania pokazują również, że wzrost partycypacji politycznej kobiet i większa liczba kobiet na stanowiskach decyzyjnych prowadzi do bardziej postępowych reform społecznych¹⁶. Innym przykładem jest to, że silniejsze ustawodawstwo dotyczące praw kobiet prowadzi do zwiększonego udziału kobiet w społeczeństwie¹⁷. Wspomniane cele zostały celowo ustalone na wysokim poziomie, aby kilka obszarów polityki i narzędzi dzięki ich połączonej sile mogło przyczynić się do ich osiągnięcia.

Od 2017 r. plan działania obejmuje także cel siódmy, polegający na wewnętrznej pracy szwedzkiej służby zagranicznej wspierającej i manifestującej realizację polityki. Prace te opisano w rozdziale trzecim, natomiast prace związane z sześcioma celami zewnętrznymi opisano poniżej.

Sześć celów zewnętrznych w planie działania na lata 2019–2022. Szwedzka służba zagraniczna pomoże zapewnić wszystkim kobietom i dziewczętom:

1. możliwość pełnego korzystania z praw człowieka
2. wolność od przemocy fizycznej, psychicznej i seksualnej
3. udział w zapobieganiu i rozwiązywaniu konfliktów oraz budowaniu pokoju pokonfliktowego

14 <https://www.government.se/information-material/2018/03/swedish-foreign-service-action-plan-for-feminist-foreign-policy-20192022-including-indicative-measures-for-2019/>.

15 www.prb.org/womens-economic-empowerment/.

16 www.peaceisloud.org/wp-content/uploads/2017/04/Why-Women-in-Politics.pdf.

17 Zob. na przykład www.unwomen.se/demokrati-manskliga-rattigheter-och-kvinnors-politiska-egenmakt/.